

Веселинка Лаброска

Македонска академија на науките и уметностите

Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

labroska@imj.ukim.edu.mk

**МАКЕДОНСКА ГРАМАТИКА ШТО ЗБЛИЖУВА
(GRAMATIKA MAQEDONASE QË AFRON)
ПРВ ДЕЛ (PJESA E PARË)**

од Цутка Јованоска, Марина Спасовска и Марина Даниловска
(Универзитетот во Тетово, 2024 г., 134 стр.)

Во издание на Универзитетот во Тетово, во 2024 година излезе од печат најновата монографија со наслов *Македонска граматика што зближува*, која е резултат на заедничкото залагање и напорна работа на три македонистки, професорките д-р Цутка Јованоска, д-р Марина Спасовска и д-р Марина Даниловска. Се работи за невообичаен наслов на граматика, но, ако се каже дека оваа книга не е обична граматика, туку двојазичен учебник што вистински го доближува македонскиот јазик кон албанските корисници, тогаш ќе го разбереме и насловот.

Книгата *Македонска граматика што зближува (Gramatika maqedonase që afron)*, *прв дел (pjesa e parë)*, е заедничко дело на трите професорки и таа наликува на нашите македонски ткаени килими: убаво вкомпонирани делови што ги поврзуваат нишките со основата, а сето тоа како резултат дава еден убаво исткаен килим со кој симболично и реално се поврзуваат двата народа, македонскиот и албанскиот и си ја премостуваат јазичната бариера. Книгата, произлезена од долгогодишното искуство на професорките во наставата на Тетовскиот универзитет и нивното сесрдно залагање да ја пренесат што поедноставно македонската граматика на студентите Албанци, е навистина драгоцен учебник, нешто што досега недостасуваше во образовниот

процес, граматика без којашто понатаму нема да може да се замисли добра настава по македонски јазик во паралелките со наставен албански јазик. За да биде сето ова вака реализирано и овозможено, секако голем удел има и преводот на албански јазик од страна на Нертиља Рамадани, како и целиот влог на Тетовскиот универзитет и на печатницата „Арберија дизајн“ од Тетово во техничкото уредување и во компјутерската подготовка. Рецензенти на *Грамаџикаџиџа* се: проф. д-р Веселинка Лаброска, проф. д-р Стојка Бојковска и проф. д-р Бертон Сулејмани.

Книгата што имаме можност да ја претставиме е прв дел од комплетната Граматика на македонскиот јазик и, се разбира, со нетрпение ќе се очекува и вториот дел со што ќе се заокружи целината на учебникот како Македонска граматика што ги зближува Македонците и Албанците.

Овој прв дел опфаќа: *Предговор, Фонетика и фонологија и Морфологија*. Ќе почнеме редум да ја претставуваме книгата.

Фонетиката на македонскиот јазик навидум не е комплицирана, но кога ќе се зафатите да ја образложувате и на сето згора да се потрудите да им ја прикажете на наједноставен начин на своите студенти, е тогаш навистина треба многу знаење, многу методика и многу љубов кон професијата. Сите овие три фактори се вградени во содржината претставена со следниве наслови: *Гласовиџе во македонскиот сџангарден јазик, Самогласки, Слоговворно Р, Согласки, Правоиџи и џравовоговор на некои гласови*. Овде ќе го истакнам едноставниот начин на којшто е објаснето слоготворното Р, со подредување на трите позиции во кои тоа се јавува и со потцртување на фактот дека во 2 од трите позиции слоготворното Р се означува со апостроф „...со кој се обележува темниот призвук, кој, пак, не може да се земе како посебен глас“ (стр. 11). За корисници чијшто мајчин јазик е богат со темен глас во различни позиции, оваа забелешка на авторките е од суштинска важност за да се разбере звуковноста на вокалното Р. Потоа следуваат *Гласовни џромени со следниве џогнаслови: Едначење на согласкиџе џо звучносџ, Оџсџаџување од џравилоџо за едначење на согласкиџе џо звучносџ, Обезвучување на звучниџе согласки на крајоџи на збороџ, Замена (редување) на гласовиџе, Угвојување на согласкиџе, Исџуџиџање на согласкиџе*. Овде ќе ја нагласам едноставноста на дефиницијата за редување: „При изведувањето збороформи, најчесто помеѓу основниот дел и другите делови на зборот, се појавува замена на

еден глас со друг. Таа гласовна промена се нарекува редување.“ (стр. 17) Се работи за убаво и едноставно објаснување за студенти што го учат македонскиот јазик како немајчин. Во делот за акцентот се застапени следниве наслови: *Како да зборуваме со македонски акценти, Исклучоци од ирејосложнојто акцентирање, акцентиот на заемки-иџе, Акцентиски целости*. Акцентот е исто така објаснет на едноставен начин. Акцентските целости се опишани со соодветни примери што се најчести во практиката (*мајка-ми, ене-џо, огнеси-џи, не-јаџи*), а цел овој дел е богато поткрепен со примери и вежби. Правописниот дел е опфатен со следниве наслови и поднаслови: *Уйоџреба на џолема буква, односно каде џаа џреба или не џреба да се џишува, Полуслеано, слеано или разделено џишување на зборовиџе, Скраџување на зборовиџе и скраџеници, Транскрипција на албанскиџе имиња со македонска азбука, Уйоџреба на надреден знак, наводници и џолунаводници*. Од самите наслови може да се заклучи дека авторките мошне умешно направиле избор на најзначајните правила за правоговор и за правопис на македонскиот јазик за корисниците што како прв јазик го владеат албанскиот јазик.

Морфологијата е застапена со следниве содржини: *Именки* со сите нејзини карактеристики и граматички категории (род, број и определеност), а потоа осврт на вокативната форма и на хипокористите и деминутивите. *Придавкиџе* се разработени со сите нивни особености, а како посебен наслов е обработен делот за степенување кај описните придавки. Во посебни поднаслови се разработени *бројниџе и заменскиџе џридавки*. Кај заменките е направена основната поделба на *лични, џоказни* и *лично-џредмеџни* заменки. Броевите ни се претставуваат во Граматиката со еден наслов, а се разбира најголем простор во овој морфолошки дел им е отстапен на глаголите, коишто избобилуваат со различни збороформи групирани според граматичките категории и временските и модалните парадигми. Именските зборови се прикажани на разбирлив начин бидејќи поделбите се даваат со графикони, во кои одделните категории именки, заменки итн. се напишани и на македонски и на албански јазик и се поткрепени со примери. Овде ќе ја посочам само едноставната дефиниција за категоријата определеност дадена од авторките: „Со именките, покрај основната функција за именување, можеме да изделуваме определени предмети, суштества или појави“ (стр. 49). Во секој оддел се даваат и правописни забелешки, доколку има потреба од тоа, како што е забеле-

лешката кај бројните придавки: „Во **шести** и **стоти** настанува упростовање на согласната група и имаме едно **т**.“ (стр. 60).

Глаголскиот граматички систем во македонскиот јазик е навистина сложен што се гледа и во оваа граматика од следните поднаслови: *Каџеџории*: време, начин, преодност, повратност, вид и лице, потоа се дадени *личниџе и безличниџе џлаџоли, сосџавниџе форми на џлаџолоџи*, како и *џлаџолскиџе форми*. За да им се објасни правилно македонскиот глагол на корисници чијшто јазик нема глаголски вид, т.е. свршени и несвршени глаголи, треба навистина умешност, и секако, познавање на јазикот на корисниците, а тоа е албанскиот јазик, за што морам да ги пофалам моите драги колешки и нескромно да кажам дека се професори што се достојни наследници на сите претходници македонисти – полиглоти и знаат да го почувствуваат и да го објаснат својот мајчин јазик на начин што ќе биде разбирлив за другојазичниот корисник. Тоа е огромен благодет за Катедрата за македонски јазик и книжевност на Универзитетот во Тетово и благослов за студентите што го учат македонскиот јазик на овој Универзитет. Делот наречен *сосџавни делови на џлаџолоџи* е токму таков наменски дел за да се објасни проблем во образувањето на збороформите на глаголот што во принцип не е многу јасен за туѓојазични корисници: општ дел, основен вокал, па наставка за да се добие основната форма на глаголот.

Авторките Ц. Јованоска, М. Спасовска и М. Даниловска, редум ги даваат сите суштински парадигми на македонските глаголи: *сеџаишно време, иџно време, минаџио оџределено, несвршено и свршено, џлаџолска л-форма, минаџио неоџределено време (свршено и несвршено), џредминаџио време, иџно-џрекажано време, минаџио-иџно време, да-консџрукџија, заџведен начин, можен начин, има консџрукџии, џлаџолски нелични форми: џлаџолска именка, џридавка и џлаџолски џрилоџ*. Притоа има богата поткрепа на сите парадигми со примери и со соодветни едноставни дефиниции.

Морфолошкиот дел е заокружен со опис на неменливите зборови: *Прилози, џредлози, сврзници и модални зборови*.

Секој од деловите обработени во оваа *Македонска џрамаџика* е поткрепен со бројни соодветни примери, потоа се даваат соодветни вежби, а сето тоа е збогатено со речник за секој поднаслов одделно. Речникот е направен по принципот на последователност, односно без повторување на веќе употребените зборови и зборовни форми. По-едноставно кажано, оваа граматика претставува вистински универ-

зитетски учебник опремен со сите методски елементи за соодветно предавање на јазичните содржини и сето тоа преведено на албански јазик, со што добиваме читлив текст, разбирлив на јазикот на студентот, односно на ученикот.

Целата *Грамаџика* е богато опремена и со современо техничко подредување на материјата, со што и авторките и целиот тим што бил вклучен во подготовката за печат се потрудиле вистински за да се добие една нова *Македонска ѓрамаџика шџо зближува*.

Македонскиот и албанскиот јазик, навидум многу различни, но како резултат на повеќевековната интерференција сплотени во балканскиот јазичен сојуз, со оваа *Македонска ѓрамаџика* стануваат уште посплотени. Со овој приказ сакаме да им ја посочиме оваа Граматика на сите можни изучувачи на македонскиот јазик со појдовен албански јазик, и со тоа да овозможиме убавите плодови од учењето на јазикот на соседот да бидат што побогати, разбирањето да биде наше секојдневие, а комуникацијата полесна од кога и да било. Им честитае на авторките и со нетрпение го очекуваме вториот дел на Граматиката.

